

JÁRA CIMRMAN (LADISLAV SMOLJAK, ZDENĚK SVĚRÁK) VYŠETŘOVÁNÍ ZTRÁTY TŘÍDNÍ KNIHY

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

- INSPEKTOR: Hudební skříň, kterou zde vidíte, vyrobili při práci v kůlně a na podzimku žáci školy v Maleticích. A co vaše třída?
- ŘEDITEL: No, pane inspektore, nerad to říkám, ale musím si postěžovat.
- INSPEKTOR: Velice často se setkávám s tím, že se práce v kůlně a na podzimku ve školách podceňuje.
- ŘEDITEL: Učí se dobře, pane inspektore, to nemohu říct. Ale máme tady jednu takovou nepěknou, ošklivý případ.
- INSPEKTOR: A přitom je to předmět stejně důležitý jako třeba psaní tvrdého nebo měkkého i.
- ŘEDITEL: Nechci pomyslet, co vám pan inspektor řekne.
- INSPEKTOR: Práce v kůlně a na podzimku se ve škole podceňuje a najednou – prsk! Začnou se ztrácat čepice.
- ŘEDITEL: Také tu máme jeden takový ošklivý, a neváhám říci, pane inspektore, zlá, zlomyslná, nepěkná případ a věc.
- INSPEKTOR: Ve Vyškově se v jedné jediné třídě během jednoho jediného týdne ztratily čtyři čepice.
- ŘEDITEL: To sedlo, chlapci! 1:0 pro pana inspektora!
- INSPEKTOR: Tři vlněné pletené a jedna plátěná se štítkem.
- ŘEDITEL: A jsme na lopatkách! Pane inspektore, hledáme ji už sedmý rok. A nikdo se nechce přiznat.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

poslední třetina hry, krátce před příchodem zemského inspektora

- vystupují učitel (Svěrák, Smoljak), ředitel (Smoljak, Hraběta, Šebánek), inspektor (Weigel, Penc, Vondruška, Unger), zemský školní rada (Čepelka, Kotek, Vozáb)

První část se skládá z odborných seminářů:

Druhý liptákovský nález – profesor Čepelka uvádí diváky do problematiky Jára Cimrman a jeho pedagogická činnost. Hovoří o tom, jak překopal 14 arů Cimrmanovy zahrady, ale nenašel zde vůbec nic.

Osobní vzpomínka dr. Svěráka – doktor Zdeněk Svěrák se chlubí, jak si v Cimrmanově domku všimnul vrzajícího prkna. Pod podlahou nalezl se svým bratrancem Hedvábným celé Cimrmanovo pedagogické dílo (např. školskou reformu nebo nedokončený román Školník).

Cesta do Haliče – docent Weigel hovoří o pobytu Cimrmana v Haliči, kde chtěl vybudovat továrnu na sodovku. Za trest potom musel vyučovat několik let v obci Struk.

Cimrmanova šesterka – Jedná se o 6 Cimrmanových pedagogických zásad.

* futurismus – příprava studentů na budoucnost, Cimrman je naučil správně telefonovat z telefonní budky

* separace – Cimrman rozdělil učivo na „pomněnky“ (jedna desetina učiva) a „zapomněnky“ (devět desetin učiva)

* trestání učitele učitelem – vychází z předpokladu, že děti mají svého učitele rády, a proto ho litují

* úleková fixace – děti si lépe pamatují, je-li učivo spojeno s nečekaným podnětem, nejlépe úlekiem (rána bičem, sundání paruky)

* mimoverbální komunikace – příšli děti písemku, ruší je jakýkoli hovor. Pro tyto situace zavedl Cimrman pantomimické dorozumívání.

* ozivlé dřevo – Cimrman přivázal recitujícímu dítěti na ruce provázky a vodil ho jako loutku. Děti si tak lépe osvojily text i pohyby.

Hodina fyziky – docent Weigel ukazuje divákům pokusy, které Cimrman předváděl svým žákům (světlo X tma, ticho X zvuk, lom světla)

Teorie poznání – profesor Smoljak podrobně vysvětluje Cimrmanovu filozofii externismu

Druhou část tvoří samotná jednoaktová hra Vyšetřování ztráty třídní knihy:

Do učebny vstupuje třídní učitel (Zdeněk Svěrák). Vede dlouhý monolog k divákům = žákům klukovské třídy 8. C a snaží se je přesvědčit, aby vrátili třídní knihu, která se ztratila před sedmi lety. Nejprve mluví smířlivě, poté používá výhružky. Čte oběžník pana ředitele a snaží se žáky zastrašit tím, že je přijde vyslýchávat sám pan ředitel.

Pan ředitel (Ladislav Smoljak) nejprve neví, co 8. C provedla. Když mu to třídní učitel prozradí, přesvědčuje žáky, aby třídnici vrátili dřív, než přijde inspektor. Je patrné, že má z jeho příchodu strach. Inspektor (Jaroslav Weigel) vejde do třídy s ohromnou hudební skříní zavěšenou kolem krku. Víc než ztracená třídnice ho zajímají 4 ukradené čepice (3 vlněné pletené a jedna plátěná se štítkem), které se ztratili ve Vyškově. Třídní učitel a ředitel opakují stejný rozhovor, aby inspektorovi předvedli, jak intenzivně po třídnici pátrají, nezdá se však, že by měl inspektor o tuto problematiku zájem.

Posledním příchozím je zemský školní rada (Miloň Čepelka), který po celou dobu své návštěvy nepromluví jediné slovo. Všichni tři jeho podřízení se mohou ztrhat, aby zamaskovali ztrátu třídnice, a znova opakují celý výslech třídy. Rada si vybalí svačinu, nabídne ostatním a ředitel pobídne také žáky, aby se pustili do svých svačin.

- téma a motiv**

téma: ředitel – třídní kniha, inspektor – podzimek

motivy: třída, škola, kůlna, čepice

- časoprostor**

prostor: učebna třídy 8. C

čas: není přesně určen, někdy za Rakouska-Uherska

- kompoziční výstavba**

úryvek se skládá z replik inspektora a ředitele

- literární forma, druh a žánr**

drama, drama, komedie

- výpravěč**

v dramatu se neurčuje

- postava**

inspektor – nezajímá ho nic jiného než práce a ukradené čepice, bojí se zemského rady

ředitel – k žákům je vlídný, také s třídním učitelem jedná mírně; obává se inspekce

třídní učitel – typický učitel, používá na své žáky osvědčené triky (vlídnost, zastrašování, humor); je trochu ješitný (nechá si říkat Strašný Láďa), obává se ředitele, inspektora i rady

zemský rada – vystupuje nadřazeně, nic nekomentuje – vzbuzuje hrůzu pouze svou funkcí

- vyprávěcí způsoby**

přímá řeč inspektora a ředitele

- **typy promluv**

dialog inspektora a ředitele

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

Ale máme tady jednu takovou nepěknou, ošklivý případ. anakolut (vyšinutí z vazby)

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

Učí se dobré, pane inspektore, to nemohu říct

dva ustálené jazykové obraty, které ve spojení vytvoří nový význam (třída se neučí, a to také proto, že se neustále vyšetřuje ztráta třídnice)

předmět stejně důležitý jako třeba psaní tvrdého nebo měkkého i přirovnání

A jsme na lopatkách. synekdocha

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

Svérák, Smoljak – od 70. let 20. století až do dneška (bez Smoljaka, ten do 6. 6. 2010)

Cimrman – konec 19., začátek 20. století

Divadlo Járy Cimrmana

- vznik r. 1967, první hra *Akt*
- nyní sídlí v Praze-Žižkov
- hlavní autorská dvojice Ladislav Smoljak (+ 2010) a Zdeněk Svérák
- herci Petr Brukner, Miloň Čepelka, Jan Hraběta, Jan Kašpar, Bořivoj Penc, Pavel Vondruška,...
- autorem her je fiktivní Jára (da) Cimrman: „Podle některých badatelů zapomenutý a znovuobjevený český génius z přelomu 19. a 20. století, který zasáhl do mnoha oborů. Byl to osobitý dramatik, filozof, gynekolog-samouk, lyžař, důvěrný přítel a učitel Alberta Einsteina, vynálezce a daltonista, důvěrný nepřítel T. A. Edisona.“
- herci jsou amatéři a pouze muži
- celkem 15 her, každá hra se skládá z odborného semináře a aktovky (= jednoaktové hry)

www.zdjc.cz

Ladislav Smoljak (*9. prosince 1931, +6. června 2010)

- autor scénáře hry *Vyšetřování ztráty třídní knihy*
- filmový a divadelní režisér, scenárista, herec
- vystudoval matematiku a fyziku na vysoké škole pedagogické (poté co nebyl přijat na DAMU obor režie)
- asistent na UK fakulta technické a jaderné fyziky
- 3 roky učitel na gymnáziu v Brandýse n. Labem
- 2 roky učitel večerní školy ve strojírnách a slévárnách v Brandýse
- redaktor časopisu *Mladý svět* => podílel se na vzniku čtenářské ankety *Zlatý slavík*
- nakladatelský redaktor MF a *Mladý svět*
- v 70. letech scenárista FS Barrandov
- třikrát ženatý a rozvedený, má 4 děti
- společně s Z. Svérákem a J. Šebánkem založili Divadlo Járy Cimrmana
- vedl také vlastní Divadlo Jára, přejmenováno na Divadlo Láďa

Zdeněk Svérák (*28. března 1936)

- nepodílel se na scénáři *Vyšetřování ztráty třídní knihy*, ale je spoluautorem ostatních her Divadla Járy Cimrmana
- je český humorista, dramatik, scenárista, spisovatel, textař a herec
- vystudoval český jazyk a literaturu na vysoké škole pedagogické
- učitel na základní škole v Měcholupech a na gymnáziu v Žatci
- 1961–69 – redaktor Čsl. rozhlasu a člen KSČ
- 1977–91 – scenárista FS Barrandov
- společně s L. Smoljakem a J. Šebánkem založili Divadlo Járy Cimrmana
- pseudonym Emil Synek
- spolupracuje se skladatelem Jaroslavem Uhlířem – písničky pro děti, filmová hudba
- spolupracuje se svým synem Janem – filmy od 90. let
- Oscar za film *Kolja* (nejlepší zahraniční film roku 1996), Český lev za scénář k filmům *Kolja* a *Vratné lahve*

Hry Divadla Járy Cimrmana v chronologickém pořadí:

- *Akt* (1967)
- *Vyšetřování ztráty třídní knihy* (1967)

- *Domácí zabijačka* (1968) (autor: Jiří Šebánek, pak se pohádali a stáhli ji z repertoáru)
- *Hospoda na mýtince* (1969)
- *Vražda v salonním coupé* (1970)
- *Němý Bobeš* (1971)
- *Cimrman v říši hudby* (1973)
- *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* (1974)
- *Posel z Liptákova* (1977)
- *Lijavec* (1982)
- *Dobytí severního pólu* (1985)
- *Blaník* (1990)
- *Záskok* (1994)
- *Švestka* (1997)
- *Afrika* (2002)
- *České nebe* (2008)

• **literární / obecně kulturní kontext**

dramatická tvorba po roce 1945 – tzv. divadla malých forem
satirické drama, mystifikace

divadlo Semafor (Sedm malých forem) – založeno Jiřím Suchým r. 1959

- hudebně zábavné divadlo
- dominantní dvojice Suchý, Šlitr
- později přibyli Grossmann a Šimek
- inscenace *Jonáš a tingl-tangl*, *Návštěvní den*, *Kytice*

Divadlo Na zábradlí – text-appealový typ divadla, vede Ivan Vyskočil

- pořady složené z povídek, písniček a komentářů
- Ivan Vyskočil – herec, autor her *Kdyby tisíc klarinetů*, *Haprdáns*
- text-appeal = divadlo vznikající přímo před divákem, pracuje se s obecenstvem

Divadlo na provázku – Brno, od 1967, Bolek Polívka, Miroslav Donutil, Jiří Pecha

- adaptace Milana Uhdeho: *Profesionální žena*, *Balada pro banditu*, *Pohádka máje*
- hry Bolka Polívky: Am a Ea, Pépe, Šašek a královna

Studio Y – Liberec, poté Praha, režisér Jan Schmid

- *Život a smrt K. H. Mácha*, *Večírek*, *Třináct vůně* (z deníku žákyně)

Sklep – experimentální divadlo, Milan Šteindler, David Vávra, Tomáš Vorel, Tomáš Hanák

- osobitá poetika, nevážnost
- *Muzikál*, *Carmen* – parafráze opery Georga Bizeta

Další údaje o knize:

- dominantní slohový postup:

vyprávěcí

- vysvětlení názvu díla:

Před sedmi lety se ve třídě ztratila třídní kniha, stále probíhá její hledání.

- posouzení aktuálnosti díla:

Strach z nadřízených (nejenom ve školství) je stále aktuální.

Chování učitele před třídou (někdy nahání strach, někdy si hraje na kamaráda, jindy vyhrožuje) je také stále platné. Neaktuálním se stává hledání ztracené třídnice, protože na většině škol už je zavedena elektronická.

- pravděpodobný adresát:

Kdokoli, kdo chodil do školy a povšiml si zkostnatělosti vzdělávacího systému.

- určení smyslu díla

Hra má poukázat na konzervativnost školského systému. Učitele zajímá pouze třídnice a bojí se ředitelů. Ředitelé se bojí inspektorů a ti zase školního rady – nikoho v celém systému nezajímá, jak a co se naučí žáci.

- zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:

V pořadí druhá hra Divadla Járy Cimrmana, premiéra se konala roku 1967.

- tematicky podobné dílo:

školní prostředí: Irena Dousková – *Hrdý Budžes*

- porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:

Záznam divadelního představení vznikl v roce 1997. Herci se od scénáře odchylují jen minimálně.